

ст.викладач Тетяна Жадан (Харків)
(ЕКОНОМІКА,
Державне регулювання економікою)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ

В умовах подальшої трансформації та інтеграції економіки України у європейську та світові економічні системи підвищується роль державної підтримки розвитку стратегічних галузей економіки, зокрема, олійно-жирової. Державна підтримка розвитку олійно-жирової галузі необхідна для вирішення комплексу проблем, які існують в галузі, створення умов для позитивних структурних змін в галузі, узгодження питань планування, прогнозування і програмування діяльності підприємств з національними програмами продовольчого забезпечення країни, стимулювання виробництва олійно-жирової продукції та розвитку агропромислового ринку, формування умов для забезпечення зайнятості населення, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць.

Державна підтримка розвитку галузі здійснюється за допомогою найрізноманітніших форм і методів, які дозволяють досягти поставлених цілей, обрати найкращий з альтернативних варіантів розвитку та забезпечують його виконання. Аналіз літературних джерел [1 - 4, 6] показав, що всю сукупність методів державної підтримки розвитку галузі можна класифікувати за двома ознаками: за формами та засобами підтримки. За формами підтримки виділяються дві групи: методи прямої та непрямой підтримки, а залежно від засобів підтримки: правові, адміністративні, економічні та пропагандистські методи.

Методи прямої державної підтримки безпосередньо сприяють функціонуванню та розвитку олійно-жирової галузі. Як вказує С.М. Чистов, така підтримка здійснюється за допомогою інструментів адміністративно-

правового характеру, які регламентують діяльність суб'єктів господарювання, та економічних інструментів прямої дії [1, с. 13]. Останні спрямовано на регулювання темпів зростання та структури розвитку галузі, обсягів виробництва і споживання продукції та ін.

До методів прямої державної підтримки олійно-жирової галузі можна віднести:

- визначення стратегічних цілей розвитку галузі і їх вираз в індикативних і інших планах, цільових програмах;
- державні замовлення і контракти на постачання певних видів продукції галузі, виконання робіт, надання послуг;
- державна підтримка програм, замовлень і контрактів [3, с. 16];
- нормативні вимоги до якості і сертифікації технології і продукції;
- правові, адміністративні обмеження і заборони щодо випуску певних видів продукції і т.п.;
- ліцензування та квотування операцій по експорту і імпорту соняшникової олії, продуктів її переробки, олійної сировини, тобто зовнішньоторговельних операцій.

Таким чином, можна сказати, що основними інструментами прямої державної підтримки розвитку олійно-жирової галузі є: нормативно-правові акти, цільові комплексні програми, державні замовлення, централізовано встановлені ціни, нормативи, ліцензії, квоти, державні бюджетні витрати, ліміти і т. д.

Методи непрямої державної підтримки розвитку олійно-жирової галузі регламентують поведінку суб'єктів господарювання не прямо, а опосередковано, через створення певного економічного середовища, яке змушує їх діяти в потрібному державі напрямку. Опосередкована підтримка передбачає спонукання суб'єктів ринку до діяльності в напрямку державних пріоритетів [1, с. 18]. Т.Г. Морозова, Ю.М. Дурдієв, В.Ф. Тихонов вважають, що методи непрямої державної підтримки економічних процесів спираються в основному на товарно-грошові важелі, визначають «правила гри» в ринковому

середовищі і впливають на економічні інтереси суб'єктів господарської діяльності [3, с. 16].

До них можна віднести:

- рівень оподаткування та система податкових пільг;
- регулювання цін, їх рівнів і співвідношень;
- платежі за ресурси, ставки відсотків за кредит, кредитні пільги;
- митне регулювання експорту і імпорту, валютні курси і умови обміну валют [4, с. 70].

Правова підтримка з боку держави щодо розвитку галузі здійснюється шляхом встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права. Основними формами правової підтримки є: Конституція та закони України; укази й розпорядження Президента України; постанови та інші акти Верховної Ради, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів, нормативно-правові акти центральних органів (міністерств, відомств); нормативні акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Адміністративна підтримка розвитку олійно-жирової галузі здійснюється шляхом прямого впливу державного органу або посадових осіб на дії виконавців через встановлення їхніх обов'язків, норм поведінки, видання та обов'язковості виконання наказів, розпоряджень, встановлення відповідальності суб'єктів господарювання за ухилення від виконання наказів [1, с. 20]. Н.Б. Антонова до них відносить розподіл централізованих інвестицій або інших контрольованих державою ресурсів, ліцензування окремих видів діяльності, квотування експорту, імпорту і так далі [2, с. 56]. Основними інструментами адміністративної підтримки розвитку галузі є ліцензії, квоти, санкції, норми, стандарти, державні замовлення, ціни і т.д.

Так, у 1998 р. олійно-жирова галузь пережила кризу - було зібрано урожай соняшнику обсягом 2,5 млн. т, але масовий експорт насіння соняшнику з України лишив сировинної бази вітчизняні підприємства, які внаслідок цього працювали по 2 - 3 місяці на рік. Відповідно, більшість з них збанкрутували.

Шляхом введення в дію Закону України «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур» № 1033-XIV від 10.09.1999 р. та застосуванню експортного мита було обмежено експорт соняшнику з нашої країни. Саме завдяки цьому заходу вдалося встановити баланс економічних інтересів держави, сільського господарства, переробної сфери виробництва і внутрішнього споживача.

Зміни до цього закону, внесені Законом України № 2773-IV від 07.07.2005 р. [5], згідно якого ставки вивізного (експортного) мита у відсотках до митної вартості насіння соняшнику (у 2006 році вона становила 16%) з 01.01.2007 р. щороку зменшувались на 1% до значення 10% у 2012 р., дозволили забезпечити стабільну роботу олійно-жирових підприємств, створити умови для залучення інвестицій в олійно-жирову галузь та збільшити виробничу потужність олійнодобувних підприємств за період з 2000 - 2010 р.р. майже у 3,5 рази.

Економічні методи державної підтримки розвитку галузі дають змогу створювати економічні умови, які спонукають суб'єктів господарювання діяти в необхідному для суспільства напрямі, вирішувати ті чи інші завдання згідно із загальнодержавними та приватними інтересами. Економічна підтримка здійснюється інструментами фіскальної, бюджетної, податкової, грошово-кредитної, амортизаційної та інших напрямків державної економічної політики [1, с. 22; 6, с. 317].

Пропагандистські (морально-етичні) методи державної підтримки розвитку олійно-жирової галузі передбачають звернення держави до гідності, честі й совісті людини (підприємця, найманого робітника, державного службовця і т. ін.). Вони включають заходи виховання, роз'яснення і популяризації цілей і змісту регулювання, засоби морального заохочення тощо. Суть цих методів полягає в тому, щоб формувати й підтримувати в людей певні переконання, духовні цінності, моральні позиції, психологічні настанови щодо діяльності держави.

На нашу думку, структура використовуваних методів залежить від форм власності підприємств олійно-жирової галузі. Н.Б. Антонова підкреслює, що прямі і адміністративні методи частіше використовуються в управлінні

підприємствами державної і комунальної форм власності [2, с. 57]. До підприємств же недержавних форм власності застосовуються в основному непрямі і економічні методи підтримки. Всі розглянуті вище методи тісно взаємозв'язані між собою і доповнюють один одного.

Таким чином, розвиток олійно-жирової галузі потребує узагальнення існуючих та подальшого пошуку нових підходів щодо удосконалення форм, методів, засобів та інструментів державної підтримки галузі, можливостей їх поєднання та сукупності дії.

Література:

1. Державне регулювання економіки / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. - К.: КНЕУ, 2000.- 316 с.
2. Антонова Н.Б. Государственное регулирование экономики / Антонова Н.Б. – Мн: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2002. – 775 с.
3. Государственное регулирование экономики / Т.Г. Морозова, Ю.М. Дурдыев, В.Ф. Тихонов и др.; Под ред. проф. Т.Г. Морозовой. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. - 255 с.
4. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки. - К.: МАУП, 2000. - 176 с.
5. Закон України «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур» № 1033-XIV від 10.09.1999 р.
6. Национальная экономика / Под общей ред. акад. РАЕН В. А. Шульги - М.: Изд-во Рос. экон. акад., 2002. - 592 с.